

BEvitalise

De Belgische consument naar een circulaire levensstijl: Geen tijd om voedsel of elektronica te verspillen

CONTRACT B2/233/P3/BEvitalise

SAMENVATTING

Context

De overgang naar een circulaire economie heeft het potentieel om belangrijke voordelen op te leveren - van verminderde druk op het milieu, bevoorradingszekerheid tot meer concurrentievermogen, innovatie en groei. Consumenten hebben een vitale rol te spelen in deze overgang om deze voordelen te realiseren.

Doelstellingen

BEvitalise heeft onderzoek gedaan naar de beslissingen van Belgische huishoudens omtrent voedsel en elektronisch afval, om de federale overheden wetenschappelijk bewijs te leveren over hoe ze circulaire en klimaatbewuste gedragspatronen kunnen promoten. Inzicht in de voorkeuren die ten grondslag liggen aan de beslissingsprocessen van Belgische consumenten is essentieel bij de transformatie van het lineaire economische model ('nemen-maken-consumeren-weggoaien') naar een circulair model. Meer specifiek heeft BEvitalise onderzoek gedaan naar de voorkeuren van Belgische consumenten in twee domeinen: (1) het minimaliseren van huishoudelijk voedselafval en (2) het minimaliseren van huishoudelijk afval van elektrische en elektronische apparaten (AEEA), de snelst groeiende stroom vast afval ter wereld.

Methoden

BEvitalise gebruikte de methodologie van discrete keuze-experimenten (DCE's). Een DCE is een instrument voor het schatten van de waarde van niet-marktgoederen, gebaseerd op herhaalde fictieve en hypothetische keuzes die respondenten maken om hun voorkeuren te achterhalen.

Het theoretische kader voor de studie omtrent **voedselverspilling** is gebaseerd op het concept van een referendum keuze experiment, een methode die respondenten voor een binaire beslissing stelt: om een bepaalde optie te steunen of te verwerpen. In dit DCE worden deelnemers geconfronteerd met een eenvoudige keuze met betrekking tot een voedselproduct - kookroom - en moeten ze beslissen of ze het zullen gebruiken of weggooien. Het experiment omtrent **elektronisch afval** onderzocht de voorkeuren van Belgische consumenten voor het weggooien van ongebruikte laptops of mobiele telefoons bij inzamelpunten, met als doel de motivaties te identificeren om oude apparaten in te leveren in plaats van ze thuis op te bergen. De respondenten kregen een realistisch scenario voorgeschoteld, dat iteratief werd verfijnd met het oog op duidelijkheid en relevantie, waarbij ze moesten overwegen om een apparaat dat ze niet langer gebruikten in te leveren, nadat ze hun data-gegevens hadden veiliggesteld. Consumenten werd gevraagd een keuze te maken op basis van het type inzamelpunt, de manier van inleveren (automaat of persoonlijk), of er een garantie zou zijn dat de gegevens worden verwijderd, meer informatie over het volgende gebruik (d.w.z. of het apparaat zou worden hergebruikt of gerecycleerd), een mogelijke vergoeding, en het type vergoeding.

Resultaten

In totaal deden 967 respondenten mee aan het BEvitalise-experiment omtrent voedselverspilling, met een steekproef representatief voor de Belgische bevolking wat betreft leeftijd, geslacht, inkomen en regio. Uit de resultaten bleek dat een belangrijk probleem de misinterpretatie van datumetiketten is. Veel consumenten associëren het “ten minste houdbaar tot”-label ten onrechte met voedselveiligheid in plaats van productkwaliteit. Een andere belemmering is het ineffectieve ontwerp van etiketten, zoals de “kijk, ruik, proef”-instructies, die bij de meeste respondenten niet aansloegen vanwege de onduidelijke boodschap, wat resulteert in onnodige voedselverspilling. Daarnaast speelt de risico-aversie van consumenten een rol. Door een gebrek aan vertrouwen in hun eigen zintuiglijke beoordeling en uit angst voor gezondheidsrisico's, gooien velen voedsel weg zodra het langere tijd geopend is, zelfs als het nog veilig is om te consumeren. Oudere respondenten bleken daarentegen vaker bereid om het voedsel eerst te beoordelen door te kijken, ruiken en proeven voordat zij het weggooiden, ongeacht hoe lang het geopend was.

Het BEvitalise-experiment omtrent **elektronisch afval** analyseerde de attributen die het inleveren van ongebruikte laptops en mobiele telefoons zouden kunnen aanmoedigen: het type inzamelpunt (containerparken, supermarkten, elektronicawinkels, tweedehandswinkels), inlevermethoden (afgifteautomaat, personeelslid), garanties voor het verwijderen van gegevens, hergebruik of recyclen van apparaten, en vergoeding (contant geld, vouchers, donatie of geen vergoeding, variërend van € 0 tot € 20). Uit de bevindingen van 453 respondenten bleek dat 71% oude apparaten bewaarde, voornamelijk als back-up (64%), vanwege zorgen over gegevensbeveiliging (22%) of een gebrek aan bewustzijn van het “hamstergedrag” (36%), waarbij mobiele telefoons net iets vaker werden bijgehouden dan laptops. Garanties voor het verwijderen van gegevens en informatie met betrekking tot recyclage of hergebruik waren van grote invloed op de bereidheid om hun apparaten in te leveren. Over het algemeen werd de voorkeur gegeven aan contant geld, maar vouchers en donaties konden mensen ook overtuigen om hun apparaten in te leveren. Respondenten gaven de voorkeur aan containerparken als inzamelpunt, mogelijk omdat ze niet op de hoogte waren van alternatieve locaties of uit bezorgdheid over gegevens. Deze bevindingen benadrukken het belang van duidelijke communicatie over hergebruik of recyclage van apparaten, gegevensbeveiliging, en alternatieve inleveringslocaties. Een monetaire compensatie en een grotere bewustwording zouden de deelname aan inzamelingsystemen aanzienlijk kunnen verbeteren.

Aanbevelingen

Om het probleem van **voedselverspilling** aan te pakken, worden vanuit BEvitalise verschillende strategieën voorgesteld op basis van de resultaten van de experimenten overleg met belanghebbenden. Bewustwordingscampagnes voor consumenten moeten zich richten op het stimuleren van zintuiglijke beoordeling van producten waarvan de houdbaarheidsdatum is verstreken het vergroten van het bewustzijn van informatie op etiketten en het aanmoedigen van duurzame praktijken. Op maat gemaakte campagnes die gericht zijn op specifieke demografische groepen, zoals jongvolwassenen en grote gezinnen, zouden de doeltreffendheid ervan nog kunnen vergroten. Etiketten moeten beter zichtbaar zijn en aanvullende tekst bevatten om duidelijk te maken dat voedsel ook na de houdbaarheidsdatum veilig kan worden geconsumeerd, mits de kwaliteit behouden blijft. Het introduceren van slimme verpakkingsopties, het aanbieden van duidelijke richtlijnen voor de

bewaartijd of het gebruik van digitale hulpmiddelen om consumenten te helpen bij het controleren en beoordelen van de voedselkwaliteit, kunnen de bezorgdheid verder wegnemen en bijdragen aan het verminderen van verspilling. De betrokkenheid van belanghebbenden speelt een cruciale rol bij deze inspanningen. Detailhandelaren kunnen in winkels educatieve boodschappen ophangen om duurzame consumptie te bevorderen, terwijl lessen op scholen jongeren kunnen helpen al op jonge leeftijd etiketten beter te begrijpen en gewoonten om verspilling tegen te gaan te ontwikkelen. Tot slot moet een robuust systeem voor monitoring en bijsturing worden ingevoerd om voedselverspilling nauwkeurig te volgen en strategieën aan te passen op basis van nieuwe inzichten. Om het inleveren van **elektronisch afval**, zoals laptops en mobiele telefoons, te verbeteren, wordt aanbevolen duidelijke en transparante informatie te verstrekken over het lot van apparaten die bij inzamelpunten worden ingeleverd: gerepareerd en hergebruikt of gerecycleerd. De garantie dat persoonlijke gegevens worden verwijderd en duidelijke informatie over het volgende gebruik van apparaten kan het vertrouwen van de consument vergroten. Uit het BEvitalise onderzoek bleek dat consumenten de voorkeur gaven aan containerparken, mogelijks vanwege bezorgdheid (en wantrouwen) omtrent gegevensbescherming (bv. bij supermarkten) of omdat ze niet op de hoogte zijn van andere opties. Deze aanbevelingen werden gevalideerd door discussies met experts uit de industrie, het beleid en het maatschappelijk middenveld. Om “hamsteren” van elektronische apparaten te ontmoedigen, zijn er nog andere oplossingen, zoals beloningen in winkels of statiegeldregelingen. Educatieve initiatieven, zoals het opnemen van elektronisch afvalbeheer in lesprogramma's op scholen, werden door vele experts gezien als essentieel voor het stimuleren van gedragsverandering op de lange termijn. Bewustwordingscampagnes gericht op diverse groepen zouden het bereik verder kunnen vergroten.

Conclusies

De resultaten van het BEvitalise experiment omtrent **voedselverspilling** tonen aan dat er nood is aan een beter etiketontwerp en aan educatieve inspanningen om misvattingen aan te pakken en zo voedselverspilling tegen te gaan. In een onderzoek met 967 Belgische consumenten begrepen de respondenten de houdbaarheidsdatum niet goed en verwarren ze het ‘ten minste houdbaar tot’ met het ‘te gebruiken tot’-label, en toonden ze geen duidelijke voorkeur voor etikettypes zoals “kijk, ruik, proef”, wat wijst op een ineffectieve etikettering. Veel consumenten gooiden producten weg ongeacht de kwaliteit, wat de noodzaak onderstreept van een beter etiketontwerp en slimme verpakkingen om voedselverspilling tegen te gaan.

Wat **elektronisch afval** betreft, rapporteerde 71% van de Belgische respondenten in een onderzoek met 453 respondenten dat ze thuis oude apparaten bijhouden, voornamelijk als back-up (64%), uit bezorgdheid over gegevensbeveiliging (22%) of omdat ze zich niet bewust zijn van hun “hamstergedrag” (36%). Uit de bevindingen blijkt dat garanties op gegevensverwijdering en monetaire vergoedingen inlevering zouden kunnen aanmoedigen, terwijl transparante informatie over recyclage en hergebruik van apparaten (bijvoorbeeld door liefdadigheidsinstellingen) verder vertrouwen schept. Het is ook belangrijk om meer bekendheid te geven aan verschillende inzamelpunten voor elektronisch en elektrisch afval.

Om voedselafval en elektronisch afval effectief te verminderen, is een evenwichtige aanpak nodig. Deze moet strategieën met een grote impact combineren met haalbare maatregelen. Beleidsaanbevelingen moeten gericht zijn op het verhogen van het bewustzijn, het stimuleren van herstellen en recyclage, en het bevorderen van gedragsverandering door onderwijs en financiële stimulansen. De federale overheid speelt een sleutelrol in het sturen van regionale inspanningen en het aanpassen van beleid aan lokale behoeften. Door deze aanbevelingen te integreren met lopend

onderzoek en samenwerking met belanghebbenden, kan België aanzienlijke vooruitgang boeken in de richting van een duurzamer beheer van voedsel- en elektronisch afval.

Trefwoorden: circulaire economie; voedselafval; elektronisch afval; consumenten; discrete keuze-experimenten